

UNDERVISNINGSFORM afspejler omgivelserne

UNDERVISNINGEN I GYMNASIET OG HF har gennem de seneste 10 år forandret sig markant. Nye pædagogiske begreber finder vej til det danske undervisningsprog; AFEL, PEEL, supervision, evaluering, kvalitetsmål, kernekompetencer, fagfaglighed etc. Undervisningen formes, så den enkelte elev bliver bevidstgjort om egne evner med hensyn til tilegnelse af stoffet. Nedenstående citat giver et indblik i, hvordan læreprocessen har udviklet sig:

»Eleverne skal lære at huske at strukturere viden og viderebearbejde viden. [...] Han/hun [eleven] skal gennem personlig erfaring få et større indblik i læreprocessens forskellige faser og i forskellige måder at lære på. I starten er denne proces primært lærerstyret, og i løbet af de tre gymnasieår bør eleven hjælpes til at overtage en stadig større personlig styring af processen.« (Gymnasieskolen nr. 11, 1997, s. 8-11).

Som det fremgår af citatet, er der sket en videreudvikling af faglighedsbegrebet. Nu fokuseres der på en videnskabsbaseret og psykologiorienteret form for faglighed. Eleven skal hele tiden arbejde i tæt kontakt med egen erkendelsesproces. Eller sagt på en anden måde: Eleven skal selv iscenesætte sin egen læring gennem diverse evalueringer, hvor elevens kompetencemuligheder fastsættes. Denne tendens afspejles også i den nye gymnasiereform, hvor kompetencebegrebet optræder i flere varianter, bl.a. skal eleven udarbejde et kompetencekatalog. Kompetencebegrebet har delvist erstattet almindelsen. Men som Per Schultz Jørgensen bemærker, så er dannelsesbegreberne utidssvarende i en tid, hvor individet er i centrum og skolekulturen er »åbnet« op (Uddannelse 1999:9). M.a.o. passer kompetencebegrebet ind i den såkaldte post-moderne tid.

Forandringsretningen er entydig. Undervisningen fokuseres omkring læring og ikke undervisning. Den enkelte elev skal (er)kende sine begrænsninger/muligheder. Til det formål har læreren evaluering. Her kan læreren f.eks. ud fra fremmøde, forberedelse, aktivitetsniveau i timerne og elevens vurdering af eget fagligt overblik fortælle ele-

ven, hvor på karakterskalaen eleven befinder sig. Et af de undervisningsområder (undskyld læringsområder!), som har forandret karakter, er gruppearbejdet. Gruppearbejdet, som har udviklet sig fra at være en fællesskabende og demokratisk undervisningsform til i dag kun at omfatte opgaveløsning i gruppe.

Læringsbegrebet og det allestedsnærværende kompetencebegreb illustrerer meget fint den psykologiserende og individualiserende retning, gymnasiet og hf har taget.

Pædagogisk styring

Men hvorfor har undervisningen udviklet sig i netop den retning? Lad mig vende blikket mod udviklingen i den organisatoriske indretning i gymnasiet og hf. Den organisatoriske indretning er som bekendt grundlaget for god undervisning.

Lærernes omgivelser ændrer sig meget op gennem 90'erne, bl.a. ændres ledelsesstrukturen, og lønnen individualiseres.

Lærerne er generelt meget skeptiske omkring »ny løn«. Den skeptiske holdning bliver ikke mindre af, at 1999-reformen lægger 25 procent af lønnen ud til forhandling på den enkelte skole og dermed giver ledelsen et redskab til at styre lærerne. Gymnasiet og hf går mod detailstyring, dvs. der styres gennem den individuelle lærers timeforbrug og ressourceallokering. Ledelsen får mulighed for at tilbyde lærerne ekstra forberedelsestid for at tage bestemte fag. På den måde kan ledelsen dirigere lærerne derhen, hvor de ud fra deres position finder det rigtigst.

Det kan ikke undgås, at lærerrollen påvirkes af det nye lønsystem. Som en lærer fortalte, så er der to fundamentale fejl ved lønstrukturen. Dels gavner den ikke frivilligheden blandt lærere. Før i tiden var lærerne mere tilbøjelige til at blive på skolen og deltage i møder, opføre skolekomedie etc.

Men med det »ny« lønsystems indtog er der indført en lønmodtagerkultur på lærerværelset. Derved afmægtiggøres lærerne, fordi der skabes splittelse mellem lærerne.

Undervisningen i gymnasiet og hf er til alle tider blevet udført forskelligt. Forståelsen af, hvad der er »god undervisning«, forandres i takt med, at måden for undervisning reguleres og ændres.

Demokratisk underskud vokser

I takt med at »ny løn« vinder frem, begynder en professionalisering af ledelsesformen.

Allerede i 1994 vedtog GLs medlemmer – med et lille flertal – et ledelsesprojekt. Et ledelsesprojekt, som havde til formål at adskille ledelse og undervisning. Til dette formål indførte man et mellemlederniveau – inspektorer. Denne inddeling skulle frigøre lærerkrafter til undervisninger. Med ledelsesprojektet søges de ledelsesmæssige praksisformer tilnærmet praksisformerne i en markedsorienteret virksomhed.

Trods mange skolars forsøg på at indføre transparent ledelse ændrer det ikke ved, at læreres og elevernes demokratiske underskud øges. Lærernes og elevernes demokratiske indflydelse er gennem en årrække blevet indskrænket efter salamimetoden. I 1970 var lærernes demokratiske indflydelse udbygget til at omfatte beslutningsret på en række områder, f.eks. formen på mundtlige årsprøver. Med styrelsesloven af 1991 bliver der skåret endnu et stykke af salamien, og lærernes indflydelse begrænses fra beslutningsret til høringsret. Der oprettes pædagogisk råd, som dog kun har en rådgivende funktion. Rationaliseringen på gymnasiet og hf svækker lærernes demokratiske indflydelse. Det fornuftstridige er, at indførelsen af et lodret struktureret hierarki bliver betragtet som eneste alternativ til skolernes stigende administrative byrde.

I 1999 fremkommer undervisningsminister Ole Vig Jensen med et forslag om mere demokrati i uddannelserne. I forslaget hedder det bl.a., at elever skal være repræsenteret i uddannelsesinstitutionens bestyrelse, men nødvendigvis ikke med stemmeret. Problemet med forslaget er, at det kun indeholder mindre demokrati-korrektioner, som ikke efterlader nævneværdigt mere indflydelse til lærerne.

Det skal nævnes, at der trækkes en klar skillelinje mellem indflydelse og demokratisk indflydelse. Det kan samtidig virke paradoksalt, at læreren skal undervise eleven i almen dannelse og engagerer eleven i en demokratisk praksis i en tid, hvor eleverne er mindre demokratisk aktive, samtidig med at selvsamme lærer er sat uden for indflydelse på sin egen arbejdsplads.

Der er vidt forskellige holdninger til ledelse blandt lærerne. De yngre lærere er mest positive over for udviklingen, mens de ældre lærere er meget skeptiske.

Men alt i alt kan man sige, at ledelsesforandringerne og »ny løn«-princippet er en styrkelse af ledelsen og en svækkelse af lærerfaglige principper. Rationalet om individualiseret løn og professionel ledelse repræsenterer tilsammen et managementorienteret syn på gymnasiet og hf.

Kvalitetskontrol - ikke kvalitetsudvikling

Alle, der har fulgt uddannelsesdebatten de seneste 10 år, har hørt om kvalitet i et utal af sammenhænge. Men det var faktisk *Gymnasieskolen*, som i et særnummer fra 1989 forsøgte at give et pragmatisk bud på en kvalitetsopfattelse. Særnummeret er dels et defensivt indlæg mod Bertel Harders angelsaksisk-inspirerede kvalitetsbegreb. Dels er det et forsøg på at prioritere lærerfaglige principper i kvalitetsdiskussionen.

Op gennem 90'erne møder gymnasiet og hf hård kritik. Kritikken går bl.a. på, at undervisningen ikke giver eleverne de relevante fagkundskaber. Generelt kritiseres undervisningssystemet for manglende prioritering af individuelle færdigheder og manglende specialisering af eleverne. Fælles for kritikken er, at den i stor udstrækning kommer fra gymnasiets og hfs aftagere. Et eksempel er Dansk Industris ini-

tiativ til fornyelse af gymnasiet. Hensigten med initiativet er et klart og entydigt kvalitetsbegreb, som svarer til erhvervslivets forventninger om dygtige elever. Der skal være færre uddannelser, men til gengæld skal der være entydige adgangskrav og større mulighed for individuel specialisering. Hf skal kun give adgang til korte videregående uddannelser.

Det bemærkelsesværdige ved kvalitetsdebatten er, at den overtages af ikke-lærere. Kritikken kommer specielt fra ministerier, erhvervsfolk og evalueringsinstitutter. Der bliver udarbejdet adskillige undersøgelser (*Standarder og profiler, Kvalitet der kan ses og Kvalitet i uddannelsessystemet*), som fokuserer på andre faktorer end elev, lærer og undervisning. Undervisningsministeriet m.fl. udarbejder rapporten *Kvalitet i uddannelsessystemet* i 1997 (og i 2000). Den fortsatte undersøgelse medtager uddannelsesfremmede variabler. Den lægger op til et »bredere« syn på uddannelseskvalitet. Uddannelseskvalitet skal ikke længere »kun« dreje sig om undervisning, elev og lærer etc. Nu skal kvalitet ses i relation til den generelle virkning på samfundsøkonomien. (Undervisningsministeriet m.fl. 1997).

Meningen med kvalitetsundersøgelserne er blevet tydeligere efter gymnasireformens vedtagelse. At kvalitetsbegrebet vendes mod lærerne og fremtræder som mistænkeliggørende over for lærerfaglige principper, vidner den ny hf-bekendtgørelse (nu: læreplan) i dansk om. Den er på hele 47 sider. Til sammenligning er hf-fagbekendtgørelsen i dansk fra 1995 på ca. 14 sider. En forskel på over 30 sider. Det er dog ikke den eneste forskel. Der er også stor forskel på formuleringerne i de to bekendtgørelser. I den ny læreplan står der, at kursisterne »skal kunne beherske skriftsprogets normer for sprogrigtighed«. Hvis læseren igen genkalder bekendtgørelsen fra 1995, står der, at »de studerende ... udvikler deres mundtlige og skriftlige færdigheder«. For at sikre, at kursisterne opnår en beherskelse af skriftsproget, strammes også kravene til undervisningsmetoder og arbejdsformer.

Lærernes metodefrihed indskrænkes, i og med at formuleringerne i læreplanen er så konkrete, at lærerens reelle metodefrihed erstattes af selvevaluering.

Den managementorienterede »kvalitetsstyring« forsøger at begrænse udgifterne (bl.a. udgiftsneutral gymnasireform). Lærerne skal være selvevaluerende, og på den måde kan skolens ledelse indarbejde forudsigtelighed i administrationen, som sparer ressourcer. Skolen skal tænkes og ledes som en virksomhed.

Modsat vil en lærerfaglig kvalitetsopfattelse udelukkende fokusere på undervisningskvalitet.

Lærerfaglige principper

Den professionaliserede indretning af gymnasiet og hf med hierarkisering af ledelsen, individualisering af lønnen og et entydigt kvalitetsbegreb har gjort lærerne disponible over for bestemte undervisningsmetoder og pædagogikker. Ændringer i løn, ledelse samt en ændret måde at tænke uddannelser på har haft – og har stadig – en stigende indflydelse på undervisningen.

Fra et perspektiv, der vægter integration af elevens almene og faglige behov, synes det meget problematisk, at styrkeforholdet mellem lærerfaglige principper og ikke-lærerfaglige principper har ændret sig så dramatisk. Hvor den dominerende måde at forstå undervisning tidligere byggede på integration af almen-dannelse og studieforberedelse, og at disse to kernelementer skulle bygges op i et elev/lærerfællesskab, repræsenterer den i dag en kategorisering af eleverne i, hvad de kan/vil lære, og en individualisering af undervisningssituationen. Den dominerende position er i dag så stærk, at der er sket en forandring af relationen mellem lærer og elev.

Når dette lidt bedrøvede billede er tegnet, skal det dog understreges, at der for lærere, der ønsker at varetage elevens hensyn, stadig er meget at kæmpe for. Det skal understreges, at det stadig er muligt at skabe tilslutning til den integrationsorienterede position. Velfærdstatens »markarbejdere« har den praktiske fordel, at de er i meget tæt kontakt med eleverne i modsætning til velfærdstatens administrative arbejdere (inspireret af Bourdieu 1999). Lærernes position betyder, at de kender elevernes behov. Dette sammenholdt med deres mængde af kulturel kapital gør, at de kan skabe opbakning til en undervisning, som varetager elevens almindelige og studieforberedende behov.

Claus Drejer er cand.scient.adm.

- Referencer:
 Bourdieu, Pierre et. al., 1999: »The Weight of The World - Social Suffering in Contemporary Society«. Polity Press, Cambridge.
 Drejer, Claus, 2006: »Uddannelse eller erhvervsdannelse?«, Speciale ved Institut VIII på RUC.
 Gymnasieskolen 1997 nr. 11: »Pædagogik og faglighed«, Af Jens Dolin & Gitte Ingerstev.
 Uddannelse, 1999 nr. 9: »Hvad er kompetence? – Og hvorfor er det nødvendigt med et nyt begreb?«, Af Per Schultz Jørgensen.
 Undervisningsministeriet m.fl., 1997: »Kvalitet i uddannelsessystemet«. Undervisningsministeriets Forlag.